

ภาษา รูปแบบ กระบวนการสื่อสารของพระพุทธเจ้า
Language, forms and communication processes of Buddha

พระมหาสุภาวิญญ์ ปกสุโร. รศ.

พระราชปริชามณี.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

บทคัดย่อ

ภาษาเป็นสิ่งจำเป็นการสื่อสารกันระหว่างมนุษย์ การที่จะเข้าใจความหมายกันได้เพราะเราใช้ภาษาในการสื่อสาร ดังนั้น ภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในสมัยพุทธกาล คือภาษามคธ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาษาบาลี โดยเฉพาะฝ่ายเถรวาทได้ยึดภาษานี้เป็นหลักในการศึกษาค้นคว้าพระพุทธพจน์ เพราะเชื่อว่า น่าเชื่อถือที่สุด นอกจากนั้น ยังมีภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาพวกพราหมณ์ที่มีอิทธิพลอยู่ในยุคนั้น ภาษาจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการสื่อสารเพื่อให้ทราบจุดประสงค์ของผู้สื่อ การที่จะเข้าใจกันได้นั้นจะต้องอาศัยภาษาเดียวกันหรือผู้พูดและผู้ฟังเข้าใจภาษาที่สื่อกันได้ แต่มนุษย์มิได้มีความสามารถเท่าเทียมกัน จึงเกิดปัญหาในการสื่อสารกันกับคนต่างเผ่าต่างวัฒนธรรม หรือแม้แต่ทางศาสนาซึ่งใช้ภาษาที่ละเอียดอ่อนเป็นภาษาที่อาศัยการเรียนรู้ การศึกษา ภาษาทางศาสนามีความลึกซึ้ง เข้าใจยาก อมความ เปรียบเทียบเชิงลึกอยู่มาก เราจะเห็นได้ว่าภาษาที่มีความเป็นมายาวนาน วัตถุประสงค์จากการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้สื่อสาร 2) เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ภาษาของพระพุทธเจ้า 3) เพื่อศึกษารูปแบบการถ่ายทอดภาษาสู่ภาษาในพระไตรปิฎก

Abstract

Language is essential for human communication. To understand the meaning because we use language to communicate. Therefore, the language that the Lord Buddha used to spread Dharma in the Buddha's era is is Bihar language or Pali language. In particular, Theravada has used this language as the basis for the study of the Buddha's words. because believe that The most reliable. There was also Sanskrit, which is a Brahmin language that had an influence in that era. Language therefore is one tool of communication in order to know the purpose of the media. To understand each other must rely on the same language or the speaker and the audience understand the language that can communicate. But humans are not equal in ability Therefore having problems communicating with people from different tribes and different cultures or even religious, which uses delicate language as a language that relies on learning, education. Religious

language is profound. difficult to understand. with many in-depth comparisons. We can see that the language has a long history. The objectives of the study are 1) to study the language that the Lord Buddha uses to communicate 2) to study the language usage pattern of the Buddha 3) to study the style of language portraits in the Tripitaka.

บทนำ

ความสำเร็จในการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้าในสมัยพระพุทธกาล มีสิ่งที่น่าศึกษา คือ การใช้ภาษาในการสื่อสาร การใช้วิธีกลมกลืนในภาษาท้องถิ่น การใช้จิตวิทยาต่างๆ เพื่อเข้าถึงอารมณ์ความต้องการของผู้คน ตามระดับฐานะของคนได้เป็นอย่างดีในสมัยนั้น ทำให้จึงเป็นเช่นนั้นเหตุผล คือ (1) พระพุทธเจ้าเป็นเหมือนเจ้าลัทธิใหม่จึงจำเป็นต้องใช้วิธีกลมกลืนไปกับพิธีเก่าๆ ก่อน หรือใช้ภาษาวัฒนธรรมเดิมๆ ไปด้วย เพราะการใช้ภาษาในการเผยแผ่คำสอนยังใหม่อยู่ จึงจำเป็นต้องอิงภาษาชาวบ้านที่ใช้ในยุคสมัยนั้น แต่พระองค์ก็ให้คำจำกัดความหมายแท้ๆ เอาไว้เฉพาะของพระองค์เอง เหมือนเป็นการยืมภาษามาใช้ ตัวอย่างคำว่า พรหมณ์ ความหมายเดิมคือนักบวชที่ทำพิธีกรรม ส่วนความหมายใหม่ของพระองค์คือ ผู้บริสุทธิ์จากกิเลสหรือเป็นพระอรหันต์ (2) การใช้ภาษาแบบเฉพาะๆ ซึ่งเป็นการเลี่ยงการโจมตีจากลัทธิอื่น เพราะว่าการจ้องทำลายลัทธิใหม่ๆ นั้น คือ ลักษณะนิสัยของเจ้าลัทธิสมัยนั้น พระองค์จึงใช้ภาษาท้องถิ่น ไม่ได้บัญญัติภาษาตัวเอง เพื่อป้องกันเป็นจุดอ่อนในการโจมตีในแง่ภาษา การตีความ การใช้ถ้อยคำในการเผยแผ่คำสอน ถึงกระนั้น พระองค์ยังถูกโจมตีเรื่องนี้เช่นกัน (3) การเผยแผ่ธรรมสมัยนั้นมีการเดินทางไปยังถิ่นที่ต่างๆ ที่ห่างไกลออกไป ทำให้ต้องใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการเผยแผ่ การจะยึดเอาภาษาใดภาษาหนึ่งนั้น จึงเหมือนเป็นการทำลายสังคมอยู่ พระองค์จึงไม่ใช้ภาษาใดเป็นการเฉพาะในการเผยแผ่ (4) พระองค์ใช้ภาษาธรรมะ ภาษาสากลของมนุษย์คือ ภาษากาย ภาษาใจ ภาษาอารมณ์และภาษาธรรมะเป็นพื้นฐาน

1. ภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้สื่อสาร

เป็นที่ประจักษ์ดีว่า ภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ คือภาษามคธ แต่บาง ส่วนยังสงสัยว่าจริงหรือไม่ ภาษามคธหรือเรียกอีกอย่างว่า ภาษาบาลี โดยเฉพาะฝ่ายเถรวาทได้ยึดภาษานี้เป็นหลักในการศึกษาค้นคว้าพระพุทธพจน์ เพราะเชื่อว่า น่าเชื่อถือที่สุด นอกจากนั้น ยังมีภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาพวกพราหมณ์ที่มีอิทธิพลอยู่ในยุคนั้น จากข้อความก่อนหน้านี้ คงพอทราบเหตุผลได้ว่า พระพุทธเจ้ามิได้เจาะจงว่า จะใช้ภาษาใดในการเผยแผ่ธรรมะ ส่วนการใช้ภาษามคธ สันสกฤต และภาษาบาลีนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งในแคว้นบางแคว้นที่ใช้เป็นภาษาพูดกัน พระพุทธเจ้าเป็นที่รู้จักกว้างไกล การที่พระองค์เสด็จไปที่ใด พระองค์ทรงใช้ภาษาพื้นเมืองเหล่านั้นมีการสื่อสาร แต่อย่างไรก็ตาม ยังเป็นปัญหาว่า พระพุทธเจ้าเน้นการใช้ภาษาอะไรกันแน่ในการเผยแผ่ธรรมะ แม้จะมีสาวกหรือผู้คนต่างแคว้น ต่างถิ่นมาเลื่อมใสจนยอมรับเป็นสาวกของพระองค์ก็ตาม สาวกเหล่านี้ อาจจะเป็นตัวแทนในการนำเอาภาษาดั้งเดิมของตนไปเผยแผ่ศาสนาด้วย แต่ถึงกระนั้น ก็ต้องการภาษาที่มาตรฐานเพื่อเป็นเอกภาพในหลักการสอน นั่นคือ พระพุทธเจ้าตรัสเป็นภาษาใด เมื่อสาวกนำไปถ่ายทอดจะต้องแปลงเป็นภาษาอื่นหรือไม่ ความผิดเพี้ยน

ความคลาดเคลื่อนอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่ ด้วยเหตุนี้สาวกในสมัยนั้นจึงตระหนักดีว่า การที่ตนเองจะถือวิสาสะแสดงธรรมเอง ก็อาจจะเกิดความผิดพลาดในพุทธประสงค์ของพระองค์ จึงตัดสินใจพาบุคคลที่เลื่อมใสไปเฝ้าพระองค์เพื่อทูลถามปัญหา จะได้ยินด้วยหู ดูด้วยตาของตนเองดีกว่า อนึ่ง บางองค์อาจจะไม่ถนัดภาษาในท้องถิ่นที่จาริกไปเลยไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงธรรมมากนัก จึงกล่าวเพียงย่อๆ หรือแค่หัวใจธรรมเท่านั้น เช่น พระอัสสชิ ในขณะที่ออกบิณฑบาต อุปติสสะ ซึ่งเป็นศิษย์ของอาจารย์สัณขี เห็นท่านอัสสชิแล้วเกิดความเลื่อมใส(แสง จันทรงาน.2540:40)

พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน(2534:29) ให้ทัศนะว่า “ภาษาที่พระองค์ใช้สื่อสารคือ ภาษามคร แม้พระพุทธเจ้าเป็นชาวโกศลโดยกำเนิด แต่พระองค์ก็ใช้เวลาส่วนใหญ่เผยแผ่ศาสนาที่แคว้นมคธ” ท่านวิเคราะห์ในเรื่องนี้จากงานที่ศึกษาของนักปราชญ์ที่ถกเถียงกันในประเด็นดังนี้ (1) ภาษาบาลีน่าจะมาจากภาษามครหรือไม่ เหตุผลที่ภาษาบาลีน่าจะเป็นภาษามคร (แนวคิดนี้ ท่านชี้ว่าเป็นของท่านพุทธโฆษาจารย์นั่นเอง) เพราะว่า แต่เดิมเป็นภาษาชั้นสูงมีวัฒนธรรมมาตั้งแต่พุทธกาล แต่อย่างไรก็ดี ท่านยังไม่เชื่อสนิทว่า ภาษาทั้งสองคือ ภาษาเดียวกัน (2) ภาษาบาลีมาจากถิ่นอุษเชนีหรือไม่ เนื่องจากว่า ภาษาบาลีมีส่วนเกี่ยวข้องกับภาษาสาวิถี ซึ่งอยู่ติดกับแคว้นอุษเชนี ท่านกล่าวว่า ข้อนี้ น่าคิดและมีเหตุผลเป็นไปได้ (3) ภาษาบาลีเป็นภาษาธรรมาคีหรือไม่ เนื่องจากว่าพบในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก ซึ่งเป็นภาษามครแตกต่างจากภาษาบาลีอยู่มาก ท่านจึงสรุปว่า ภาษาบาลี ภาษาธรรมาคี ภาษาไปสาคี น่าจะมาจากกลุ่มภาษาปรากฤตนั่นเอง ส่วนที่แตกต่างกันเพราะท้องถิ่นหรือภูมิศาสตร์ แต่เล็กน้อยเท่านั้น

ดังนั้นภาษาบาลีจึงเชื่อว่า มีที่มาจากภาษามคร นอกจากนี้บาลียังมีส่วนที่เหมือนกับภาษาปรากฤตอยู่มากทีเดียว ส่วนภาษาบาลีมีส่วนเกี่ยวข้องกับภาษามครนั้น ท่านกล่าวว่าเพราะมาจากภาษาไวทิกะแห่งเดียวกัน แต่แตกต่างกันเล็กน้อยคือ ภาษาสันสกฤตส่วนมากเป็นภาษาที่พวก พราหมณ์ใช้กัน ส่วนภาษาปรากฤตคนสามัญใช้กัน เพราะไม่ยาก จึงอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนา ในพุทธกาล เกิดในท่ามกลางของภาษาต่างๆ มากมาย โดยแต่ละแคว้นมีภาษาของตนเอง ภาษาที่ พระพุทธเจ้าใช้จึงไม่อาจใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นหลัก ดังที่พระองค์เองไม่อนุญาตให้ยืนยันตามภาษา พุทธพจน์ แต่ใช้ตามภาษาท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับปราชญ์ผู้รู้ในศาสนาท่านหนึ่ง คือ เสถียร โพธิ์นันทะ(2522:94-96)

กล่าวในประเด็นนี้ว่า ในสมัยพุทธกาลมีภาษามากมาย ส่วนที่พระองค์ใช้ภาษามคร เพราะ มีเหตุผล 2 ประการคือ 1) ภาษามครเป็นภาษาชาวบ้านไม่ยาก บางทีเรียกภาษานี้ว่าต้นติภาษา แปลว่า ภาษาที่มีแบบแผน คือมีระบบไวยากรณ์ มีระเบียบมากขึ้น 2) ส่วนที่พระองค์ใช้ภาษาสันสกฤตด้วย เพราะเป็นภาษานักบวช นักเผยแผ่ เป็นภาษาชั้นสูง พวกพราหมณ์เองจึงภูมิใจในภาษาของตนเอง และมีแนวโน้มเหยียดหยามภาษาชาวบ้าน (ภาษามคร) ด้วย มาในยุคพระพุทธเจ้า พระองค์จึงยึดเอาภาษาธรรมดาหรือภาษาชาวบ้าน ขึ้นมาเป็นภาษาในการสื่อสาร ภาษามครจึงได้รับการฟื้นฟูอีกที เพื่อเผยแผ่ศาสนาทุกชนทุกชั้นไม่มีวรรณะเมื่อกล่าวโดยสรุป พระองค์ใช้ภาษาในลักษณะ 2 ประการ คือ 1) ใช้ภาษาแบบทางการ (Formal Language) ภาษาที่พบคือ ภาษาที่เป็นคำเดิมหรือภาษาที่พวกพราหมณ์ใช้กันอยู่ พระองค์ไม่ได้ปฏิเสธแต่อย่างใด เมื่อพวกพราหมณ์นำมากล่าวหรือสนทนาธรรมด้วยภาษาชั้นสูง

(สันสกฤต) พระองค์ทรงใช้ด้วย แต่จะให้ความหมายใหม่ตามที่พระองค์สอนโดยมุ่งนี้ที่ความหมายแบบตรงไปตรงมาได้สาระ ได้ความเป็นจริงตามกฎของธรรม 2) ใช้ภาษาเชิงเนื้อหา (Material Language) เป็นภาษาที่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา หมายความว่า ไม่ใช่ภาษาตายตัว เป็นภาษาที่ขึ้นอยู่กับผู้พูดเป็นหลัก และสามารถเปลี่ยนแปลงความหมายตามอารมณ์ ผู้พูดได้ด้วย ในพุทธพจน์ของพระองค์มีมากมาย เช่น พระองค์ตรัสกับโจร อกุลิมาว่า เราหยุดแล้วแต่ท่านยังไม่หยุด ซึ่งสร้างความสงสัยอย่างมากกับอกุลิมา จึงแย้งพระองค์ว่า สมณะมีวาจาเท็จท่านก้าวเดินโยตราว่าท่านหยุด พระองค์จึงตรัสแต่ใจจริงอกุลิมาถึงความหมายที่แท้จริงว่า เราหยุดจากการทำชั่ว แต่ท่าน (โจร) ยังไม่หยุด ยังคงจะฆ่าอีก ลักษณะเช่นนี้ นักปราชญ์คนหนึ่งชื่อ วิทกิตสโลนกล่าวถึง ภาษาว่า เหมือนเป็นภาษาแบบเล่นเกม คือ ผู้ฟังอาจจะไม่รู้ว่าคุณพูดหมายถึงอะไร เพราะเนื้อหาจริงๆ มิได้อยู่ที่ตัวภาษา แต่อยู่ที่เนื้อหาวัฒนธรรมของภาษา จึงเป็นภาษาเชิงประหวัด ความเจริญอยู่ที่ผู้พูด นอกจากนี้ ความหมายอาจจะเปลี่ยนตามกาล (Time) และเทศะ (Space) ด้วย (สนธิ ศรีคำแดง.2534:46) เช่น ภาษาชาวเมือง ภาษาชาวชนบท ให้ถือตาม ถิ่นนั้นๆ

1) ภาษาดั้งเดิมในท้องถิ่น

พระพุทธศาสนาเกิดในท่ามกลางลัทธิต่างๆ โดยมีศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู เป็นศาสนาหลักในการเผยแผ่คำสอนอยู่ตอนนั้น ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ ที่พระพุทธศาสนาประกอบขึ้นมานั้นล้วนแต่อาศัยฐานทางวัฒนธรรมของพราหมณ์ โดยเฉพาะภาษาในการถ่ายทอดสาระเนื้อหาหลักธรรมความจริงที่พระพุทธเจ้าประกาศ ส่วนหนึ่งได้นำคำศัพท์ต่างๆ มาจากพราหมณ์ แล้วนำมาปรับวรรคเป็นของตนเองในเนื้อหาเฉพาะชาวพุทธ ภาษาในสมัยนั้น คือ สันสกฤตและภาษามคธหรือภาษาบาลี รากฐานจากความเชื่อเรื่องภาษาเกิดมานานแล้ว โดยเฉพาะภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่พราหมณ์ เชื่อว่า คือวณะของพระเจ้าโดยตรง ไม่ใช่คำพูดหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ต่อมาจึงเรียกภาษานั้นว่า “พระเวท” แปลว่า การท่องจำ (เพื่อให้เกิดความรู้) ไม่มีการจดหรือบันทึกเป็นตัวอักษรเด็ดขาด เพราะชาวพราหมณ์ให้ความสำคัญภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน เหตุผลที่ใช้วิธีพูดหรือท่องจำ คือภาษานี้เป็นวณะที่เกิดมาจากการเสียงหรือลมหายใจของพระเจ้า คือพระพรหมนั่นเอง การท่องจึงเป็นการเผยความจริงเกี่ยวกับพรหมนั้น การทำให้บรรลุถึงการดับทุกข์(สมถะ วิชิตเวทย์. 2546:50-51)

ดังนั้น ภาษาที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พราหมณ์ ในสมัยนั้น คือ ภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นภาษาที่สูง ผู้ที่ได้อ่านคือ ผู้นำทางพิธีกรรมเท่านั้น และผู้ที่สืบทอดจะต้องท่องจำเอา ส่วนภาษาชาวบ้านนั้นแตกต่างกันแต่ละแคว้น ในแคว้นที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่ คือแคว้นมคธ ดังนั้นภาษาที่พระองค์ใช้จึงเป็นไปได้คือ ภาษามคธเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามแต่ละแคว้นกว้างใหญ่ การที่จะใช้ภาษาเดียวกันคงเป็นไปได้ พระองค์ทรงอนุญาตให้สาวกทั้งหลายของพระองค์แปลสิ่งที่พระองค์ ได้ตรัสไว้เป็นภาษาถิ่นของตน(พระมหาเถียรสิริญาญ.2545 : 240) แสดงว่าพระองค์มิได้ให้สาวกที่พระองค์ ตรัสไปถ่ายทอดทีเดียว แต่ให้ แปลเป็นภาษาท้องถิ่นนั้นได้ แต่ทุกวันนี้ยังมีปัญหาอยู่ว่า พระพุทธเจ้า ใช้ภาษาใดในการสื่อสารกันแน่ ระหว่างภาษาประเทศสันสกฤต และภาษามคธหรือภาษาบาลี เพราะพระองค์ใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันหลายแบบ เช่น แบบปฏิรูป แบบ

ปฏิวัติ และแบบ ที่ตั้งคำสอนขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นศัพท์ ความหมายและพิธีกรรม(วสิน อินทสระ .2535:332-333) พระมหาปฐมพงษ์ กล่าวยืนยัน เรื่องนี้ว่าที่พระองค์เลือกเอาภาษาบาลี หรือภาษามคธ เพราะว่าภาษาสันสกฤตนั้น เป็นภาษาชั้นสูงที่พราหมณ์ใช้สื่อสารกัน ส่วนภาษาบาลีเป็นภาษาที่คนสามัญชนพูดกัน แม้แต่พระองค์เองไม่อนุญาต ให้สาวกนำพุทธวจนะไปพูดกับภาษาอื่น แต่ทรงอนุญาตให้ต่างคนต่างศึกษาเป็นเฉพาะที่ตนเองถนัดได้ในภาษาของตนเอง นั้นหมายความว่า พระองค์มียึดติดที่ภาษา แต่เน้นที่เนื้อหาธรรมะมากกว่า

อย่างไรก็ตาม เสถียร โพธิ์นันทะ ยืนยันว่า “พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสั่งสอนสัตว์โลกด้วยภาษามคธภาษาเดียว ไม่ตรัสภาษาอื่นเลย”แต่ทำไมพระองค์ไม่ยอมให้เรียนพระพุทธพจน์ด้วยภาษาใดภาษาหนึ่ง โดยเฉพาะภาษาสันสกฤต เสถียร โพธิ์นันทะ(108-109) ให้เหตุผลอีกว่า มันเป็นเรื่องยากที่ชาวบ้านจะเข้าใจในภาษาสูง ภาษาศักดิ์สิทธิ์ ที่ต้องมาเสียเวลาในภาษา ไม่เกิดประโยชน์ใดๆ ส่วนภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ภาษา ในการสื่อสารในสมัยนั้น ท่านยืนยันว่า ภาษามคธ คือภาษาที่พระองค์ใช้สั่งสอน เหตุผลคือ มคธ เป็นชื่ออาณาจักรขนาดใหญ่ ภาษาที่ใช้แว่นนี้ คือ ภาษาบาลี เรียกอีกชื่อว่า มาคธีภาษา ซึ่งอยู่ในตระกูลภาษาปรากฤตที่ชาวบ้านใช้กันอยู่สมัยนั้น ส่วนพระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน กล่าวยืนยันว่า นักปราชญ์เชื่อว่า บาลีเป็นภาษาถิ่นในหลายๆ ภาษาในสมัยนั้น นอกจากนี้ยังมีภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาอวันตี ภาษามหาราษฎรี

2) ภาษาที่ประยุกต์จากภาษาเดิมในท้องถิ่น

การกำเนิดทฤษฎีภาษา ศ.กิริติ บุญเจือ ให้ความเห็นเรื่องการกำเนิดภาษาว่า ภาษาหลักในโลกมีถึง 4.000 ภาษา ไม่รวมถึงภาษาเล็กๆน้อยๆ อีกจำนวนมาก ใน 4.000 ภาษา นี้ จัดเป็น 3 ตระกูล คือ 1) ตระกูลอินโดยูโรเปียน(Indo-European) 2) ตระกูลเซมิติก(Semitic) 3) ตระกูลแอลเทอิก (Altaic) (กิริติ บุญเจือ. ศ..2546:203)

ส่วนการกำเนิดของภาษาท่านกล่าวว่า มี 5 ทฤษฎี ดังนี้คือ 1) ทฤษฎีการสร้างมนุษย์โดยตรง (Creation Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า พระเจ้าคือผู้สร้างมนุษย์ ขึ้นมา เช่น อาดัมและอีวาแล้วจึงเกิดการพัฒนาเป็นภาษาที่พูดกันขึ้น 2) ทฤษฎีอัตโนมัติ (Automatic Theory) เชื่อว่า ภาษาเกิดจากมนุษย์ตั้งแต่กำเนิด เรียกว่าเป็นคุณสมบัติพิเศษ 3)ทฤษฎีเลียนแบบ (Onomatopoeic Theory) เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถอยู่ในตัวอยู่แล้วและสามารถเลียนแบบเสียงต่างๆ ได้ดี จึงเกิดการสร้างศัพท์ขึ้นมาเป็นภาษา 4) ทฤษฎีอุทาน (Interjectional Theory) เชื่อว่า มนุษย์มีความสามารถที่แสดงออกมาทางความรู้สึก อารมณ์ เวลา มีเรื่องหรือปัญหา มักจะแสดงออกมาโดยการอุทานออกมาเป็นเสียงเป็นศัพท์ 5) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชั้นสูง มีความสามารถในการสร้างคำพูดที่สื่อความหมายออกมาได้ ด้วยความสามารถที่มีการวิวัฒนาการจากสัตว์ไปสู่มนุษย์จากสัญชาตญาณไปสู่จิตสูงหรือเกิดการสื่อสารกันด้วยภาษาขึ้น(กิริติ บุญเจือ.ศ..2546:201-203.203)

ภาษาที่ใช้ในพระพุทธศาสนามี 4 ระดับ คือ 1) ภาษาที่ตีความตามอักษร คือ ภาษาที่ทั่วไปตามความหมายของอักษร ที่ไม่ซ่อนความนัยที่ลึกใดๆ ซึ่งอาศัยภาษาสมมติหรือภาษาคนเป็นหลัก แต่ภาษาเหล่านี้ ไม่สามารถถือเอาเป็นหลักสากลได้ ต้องแปลตามภาษาต่างๆ ในกลุ่มเดียวกัน 2) ภาษาระดับอุปมาอุปมัย คือ เป็นภาษาซ่อนนัย ความหมายแฝงอยู่ เป็นภาษาทวิวรรณกรรมที่ใช้การร้อยกรองหรือร้อยแก้ว เพื่อให้เกิดความสวยงาม

ของภาษาและเนื้อหาอย่างกลมกลืนเรียกว่า ศิลปะภาษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคนที่สนใจด้วย 3) ภาษาระดับนามธรรม คือ ภาษาที่ใช้ในทางศาสนา เพราะในคัมภีร์ของแต่ละศาสนาล้วนแต่มีความหมายที่ชุกซ่อนความหมาย ความจริง เอาไว้ บางทียากแก่การเข้าใจ จึงเป็นปัญหาสำหรับคนที่ไม่ค่อยใส่ใจเรื่องศาสนา เกิดการตีความผิด เชื่อผิดหรือปฏิบัติผิด อนึ่งการที่วางภาษาธรรมหรือ เนื้อธรรมเอาไว้กว้างๆ อย่างนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้แก่คนรุ่นหลังใช้สติปัญญา โดยการตีความตามกาลยุคสมัยนั้นๆ ได้ และยังเป็นทดสอบความมั่นคงในศรัทธาของศาสนิกนั้นๆ ด้วย 4) ภาษาระดับอภิปรัชญา หรือหลักปรัชญา คือ ภาษาที่เหนือโลก เป็นภาษาโลกุตระธรรมซึ่งมีทั้งเปรียบเทียบและเป็นนามธรรมที่ต้องอาศัยการตีความอย่างละเอียดอ่อน บางทีภาษาระดับนี้อาจจะมาจากระดับภาษาธรรมดา แต่มีความหมายไม่ธรรมดา เช่น การกิน การเกิด อาจแปลเป็น ได้ 2 ความหมาย คือ กินทางปากตามภาษาชาวโลกและกินทางอายตนะซึ่งเป็นภาษาธรรม ที่มีความหมายซ่อนความในภาษา ซึ่งผู้ที่เข้าใจต้องมีฐานในการเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ในด้านศาสนาด้วยส่วนการเกิด หมายถึง การเกิดจากแม่จริงๆ หรือการคลอดและเกิดจากกิเลส (สุทิวังษ์ พงศ์โพธิ์.2519:10-16) หมายถึง การเกิดขึ้นของกิเลสที่เกิดจากอกุศลภายในจิต ดังนั้น ภาษาระดับอภิปรัชญา จึงมีความหมายอยู่ในตัว ขึ้นอยู่กับผู้พูดว่าอยู่ที่ไหน พูดเรื่องอะไร เหมือนดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่สาวกหรือพวกพราหมณ์ที่ใช้ภาษาตามสถานการณ์ต่างๆ

3. การสืบทอดภาษาในพระไตรปิฎก

คำว่า **พระไตรปิฎก** แปลว่า 3 ตะกร้า มาจากคำว่า ไตร แปลว่า 3 ปิฎก แปลว่า ตะกร้าตะกร้าที่บรรจุ 3 คัมภีร์ คือ พระวินัย พระสูตร และพระอภิปรัชญา เรียกว่า **พระไตรปิฎก** ความเป็นมาของพระไตรปิฎกเกิดมาจากเหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพาน โดยมีสาวกเป็นผู้รวบรวม จัดระเบียบคำสอนของพระองค์ให้เกิดเป็นระบบขึ้น สาวกที่สำคัญในหรรวบรวมมี 4 พระองค์ คือ พระอานนท์ พระอุบาลี พระโสณกุฎทิณและพระมหากัสสปะ การรวบรวมกระทำโดยวิธีที่เรียกว่า สังคายนา สาเหตุที่ทำให้ทำได้มาจากสมัยนั้น นิครนถ์นาฏบุตร เจ้าลัทธิ (ศาสนาเชน) ได้สิ้นชีพลง เหล่าสาวกก็เกิดแตกคอกันขึ้นโดยแตกเป็นกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ พระจุณทะเถระได้สังเกตเห็นเช่นนี้จึงปรารภว่า หากพระพุทธองค์ปรินิพพาน กลัวว่าสาวกจะแตกคอกันเหมือนสาวกของนิครนถ์นาฏบุตรจึงไปบอกพระอานนท์ให้เฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อแก้ปัญหาเช่นนี้ต่อไป (ที.ปา. (ไทย) 11/301-302/249-251)

1) ภาษาที่สืบทอดในพระไตรปิฎก

ผลจากการทำการสังคายนามีส่วนช่วยรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ หนึ่งในนั้นคือ “ภาษา” ภาษานี้เป็นสายส่งเสริมการสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาจนถึงปัจจุบัน แต่ก่อนมีการสืบทอดกันมาโดยวิธีการท่องจำ เรียกว่า “มุขปาฐะ” (Oral Tradition) แต่หลังจากการทำสังคายนา ครั้งที่ 4 เริ่มมีการบันทึกเป็นอักษร นี่คือการดำเนินการในการสืบทอดภาษาอักษร ซึ่งมีการตีความการถือเอาศัพท์ การอธิบายของพระอรหันตเจ้าจารย์ ภิกขุ อนุภิกขุ ย่อมมีการตีความแตกต่างกันเป็นปัญหาในการถือเอาเป็นมติในความหมายภาษาพุทธพจน์

2) ภาษาในพระไตรปิฎก

ฝ่ายเถรวาทยืนยันว่า ภาษาบาลีคือภาษาพุทธพจน์ เพราะเป็นต้นตอ ภาษาบาลีอยู่ในกลุ่มเดียวกับภาษาปรากฤต (ภาษาปรากฤต เป็นภาษาพื้นเมืองชาวอารยันสมัยกลาง มี 5 ภาษา คือมหาราษฎร์ เคารเสนี มาคธี ปราจยา และอวันตี) ภาษามคธที่พระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนา ต่อมาถูกถ่ายทอดมาทางปาก เรียกว่า มุขปาฐะ จนมีการทำสังคายนาจึงมีการบันทึกเป็นอักษร อย่างไรก็ตามมีหลายฝ่ายตั้งเป็นคำถาม ว่าจริงหรือที่พระพุทธองค์ใช้ภาษาบาลีเป็นภาษาประกาศ พระศาสนา ศ.จันทน์ ทองประเสริฐ กล่าวในงานแปลหนังสือ บ่อเกิดลัทธิประเทศอินเดีย ไว้ว่าการบันทึกพุทธพจน์ลงในใบลาน เป็นพระไตรปิฎก เพิ่งจารึกเมื่อรัชสมัยพระเจ้าวัฏฏคามณี (พ.ศ. 454-466) นี้เอง คัมภีร์ที่จารึกคือ พระอภิธรรม ท่านกล่าวว่า ภาษาบาลียังไม่ถือว่าเป็นหลักในการบันทึกในพระไตรปิฎก(งานทองประเสริฐ,2540: 104) วิเคราะห์ในการทำสังคายนา 1-9 ครั้งที่ผ่านมา ดังนี้

3) พระไตรปิฎกเกิดขึ้นเมื่อไร

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่ประกอบไปด้วย พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม ถือว่าเป็นที่รวบรวมหัวใจของพระพุทธศาสนาก่อนที่จะเรียกว่า พระไตรปิฎก เรียกว่า พระธรรมวินัยในสมัยพุทธกาล คำว่า “ธรรม” คือคำสอนที่พระองค์ได้เทศนาสั่งสอนสาวก เวไนยสัตว์ ที่เน้นการออก จากทุกข์ด้วยปัญญาโดยมีผลรับรองคือ “นิพพาน” ส่วนคำว่า “วินัย” คือ กฎระเบียบต่างๆที่พระองค์ห้ามมิให้สาวกปฏิบัติและให้ปฏิบัติตาม (กฎ) เป็นข้อห้าม ปัจจุบันจะเรียกว่า ศีล เป้าหมายในการมีพระธรรมและวินัย คือ ต้องการให้สาวกประพฤติปฏิบัติตามที่พระองค์สอนไว้ เพราะหากสาวกไม่ปฏิบัติตามจะทำให้สาวกเกิดความหลงผิด หรือตั้งตนเป็นเจ้าลัทธิได้ หรือสาวกทั้งหลายจะประพฤติตนนอกจากคำสอนของพระองค์ ส่วนธรรมนั้นเป็นผลตอบสนอง จากการรักษาวินัยได้ พุทธกรรมทางกาย วาจาและทางจิตใจ ย่อมเป็นฐานในการรองรับธรรมของพระองค์ต่อไป พระไตรปิฎกเกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว 3 เดือน ซึ่งเป็นการทำสังคายนาครั้งที่ 1 โดยมีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน ที่ปรารภเรื่องพระสุภทัหะ ที่กล่าวจาบจ้วงพระพุทธเจ้าจึงได้รวบรวมคำสอนที่พระองค์สอนให้เป็นหมวดหมู่เป็นระเบียบขึ้น โดยให้พระเถระต่างๆท่องจำคำสอน ที่เป็นทั้งพระธรรมและพระธรรมวินัยได้ แล้วมีผู้ชักถาม ถือว่าเป็นปฐมฤกษ์ในการกำเนิดพระไตรปิฎกขึ้น

4) ถ่ายทอดมาด้วยภาษาอะไร

การสืบทอดพระไตรปิฎกมากระทั่งปัจจุบัน เริ่มมาจากการท่องจำเรียกว่า มุขปาฐะ เหตุผลที่ท่องจำนั้น ไม่มีสาเหตุที่ชัดเจนนัก แต่สันนิษฐานได้ว่า (1) ป้องกันจากลัทธิต่างๆทำลาย (2) การไปเผยแผ่ที่ไหนแล้วต้องแบกคัมภีร์หรือหนังสือคงไม่สะดวก (3) ตามธรรมเนียมของพวกพราหมณ์จะใช้วิธีท่องจำพระเวท วิธีนี้อาจจะมีอิทธิพลต่อการสืบทอดก็ได้ (4) หรือเพื่อสาวกได้ใช้เวลาในการสวดมนต์เพื่อให้จิตเป็นสมาธิอย่างหนึ่ง (เหมือนสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็นในปัจจุบัน) ส่วนภาษาที่ใช้ในการสวด หรือท่องมนต์นั้น ตามที่นักปราชญ์ผู้ยืนยันว่า เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่คือ ภาษามคธหรือภาษาบาลี

5) มีความเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

พระพุทธศาสนาดำรงมานานกว่าสองพันกว่าปี เพราะอาศัยหลักที่พระพุทธเจ้าสอนเอาไว้หลักคำสอนที่พระองค์สอนอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งถือเป็นตัวแทน แม้ในพระไตรปิฎกมีการสังคายนา มาแล้วหลายครั้งและสูญหายไปแล้วในอดีต แต่ด้วยความพยายามของพุทธบริษัท 4 ได้เห็นความสำคัญในหลักคำสอน จึงได้รวบรวมจากที่ต่างๆ แล้วมาเทียบเคียงเอา ไม่ว่าพม่า มหานคร จีน โดยเนื้อหาแก่นแท้ยังคงอยู่ ส่วนรายละเอียดพิธีกรรมหรือคำสอนเล็กๆ น้อยๆ นั้นแตกต่างกันออกไป หากจะพิสูจน์ว่า น่าเชื่อถือแค่ไหน เท่าที่สืบทอดกันมาด้วยระยะเวลาสองพันกว่าปี ไม่มีผู้ใดยืนยัน อดีตกาลได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ การรับรองพระไตรปิฎกว่า เป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดตอนนี้คงไม่ผิดแน่นอนสำหรับคนที่ไม่เชื่อทั้งหมด ย่อมมีสิทธิสงสัย เสียดายพระภิกษุ วรรณปก กล่าวว่า พระไตรปิฎกไม่ใช่พุทธพจน์จริงๆ แต่เป็น “คำสอน” เพราะมีหลักการตัดสินธรรมวินัย 8 ประการ ส่วนแสง จันทธรรม กล่าวว่า เนื้อความในพระไตรปิฎกสอดคล้องกันไปในกระแสเดียว คือ การดับทุกข์ในที่สุด ซึ่งมาจากพุทธพจน์

6) การทำสังคายนาเกิดวิวัฒนาการอะไรขึ้นบ้าง

พระไตรปิฎกที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ได้ถูกกลั่นกรองมาแล้ว 9 ครั้ง แต่แต่ละครั้งมีสาเหตุที่ต้องรวบรวมกลั่นกรอง เพื่อให้ได้เนื้อหาที่อิงคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้ามากที่สุด เพื่อมิให้ผิดเพี้ยนในหลักการ ผลที่เกิดขึ้นคือได้ความชัดเจนในหลัก เป็นระบบมากขึ้น ทำให้คนรุ่นหลังยึด เป็นคำพูดสืบๆ กันมา จนเห็นคุณค่าที่แท้จริงว่ามีค่าต่อการคิด และเข้าใจหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้ามากขึ้นด้วย จึงพอสรุปได้ดังนี้ 1) ได้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้เกิดความมั่นคงขึ้น

2) ได้รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้อย่างเป็นระบบครบองค์สาม 3) ได้กำจัดสิ่งแปลกปลอมออกไป 4) เกิดคัมภีร์ต่างๆ ตามมา เช่น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา 5) เกิดการพิมพ์การเผยแผ่อย่างกว้างขวางขึ้น 6) ได้พบเค้ามูลความคิดเดิมๆ และวิวัฒนาการทางปัญญาของมนุษย์ 7) เกิดเป็นภาษาต่างๆ มากมาย 8) เป็นหลักยึดในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาสืบไป

สรุป

ภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ คือภาษาคนเป็นหลัก แต่ก็ยังมีภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาพวกพราหมณ์ที่มีอิทธิพลอยู่ในยุคนั้นด้วย และภาษาถิ่นของแต่ละแคว้น พระองค์ใช้ภาษาในลักษณะคือใช้ภาษาแบบทางการ ภาษาที่พบคือ ภาษาที่เป็นคำเดิมหรือภาษาที่พวกพราหมณ์ใช้กันอยู่และใช้ภาษาเชิงเนื้อหาเป็นภาษาที่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา พระองค์ใช้ภาษาดั้งเดิมในท้องถิ่นโดยแปลจากภาษาคนเป็นภาษาถิ่นด้วยการผ่านจากเหล่าสาวกท้องถิ่น เพราะแต่ละแคว้นกว้างใหญ่ การที่จะใช้ภาษาเดียวกันคงเป็นไปได้ พระองค์ทรงอนุญาตให้สาวกทั้งหลายของพระองค์แปลสิ่งที่พระองค์ ได้ตรัสไว้เป็นภาษาถิ่นของตน ภาษาที่ใช้ในพระพุทธศาสนามี 4 ระดับ คือ 1) ภาษาที่ดีความตามอักษร 2) ภาษาระดับอุปมาอุปมัย 3) ภาษาระดับนามธรรม 4) ภาษาระดับอิทธิธรรม หรือหลักปรัชญา และภาษาที่สืบทอดในพระไตรปิฎก

ดังนั้น ผลจากการทำการสังคายนา มีส่วนช่วยรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ ภาษายเป็นสายส่งเสริมการสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาจนถึงปัจจุบัน แต่ก่อนมีการสืบทอดกันมาโดยวิธีการท่องจำ เรียกว่ามุขปาฐะ หลังจากการทำสังคายนา เริ่มมีการบันทึกเป็นอักษร ต้นกำเนิดการในการสืบทอดภาษาอักษร ซึ่งมีการตีความการถือเอาศัพท์ การอธิบายของพระอรหันตสาวก ภิกษุ อนุภิกษา ย่อมมีการตีความแตกต่างกันเป็นปัญหาในการถือเอาเป็นมติในความหมายภาษาพุทธพจน์

References

- กิริติ บุญเจือ. ศ.. **ปรัชญาและศาสนาเชตจอร์ฮัน ศาสนาอรรถปริวรรตของมนุษยชาติ**. เล่มที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ฐานบัณฑิต จำกัด. 2546.
- จ่านง ทองประเสริฐ. **วัฒนธรรมไทย ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2547.
- พระมหาเทียบ สิริญาโณ. “บาลี คืออะไร”. เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก. อนุสรณ์ชนมายุครบ 84 ปี พระสุเมธาธิบดี. (สิงหาคม 2545) : 240.
- วสิน อินทสระ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญกิจ. 2535.
- สมฤดี วิศทเวทย์. “ภาษากับความจริงในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วารสารพุทธศาสนศึกษาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ฉบับที่1.(ม.ค. – เม.ย. . 2546) : 50-51.
- สนธิ ศรีคำแดง. **พระพุทธศาสนากับหลักการศึกษาภาคทฤษฎี ความรู้**. กรุงเทพฯ : นีลนาราการพิมพ์. 2534.
- _____. **ปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2544.
- สุทธิวงษ์ พงศ์ไพบูลย์. **พุทธศาสน์**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. 2519.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพฯ:บรรณาการ. 2522.
- แสง จันทรงาน. **วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2540.
- จ่านง ทองประเสริฐ. **บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย**.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ:อรุณการพิมพ์. 2540.